

Sprehodi po knjižnem trgu

Diana Pungeršič

Jolka Milič: O prevajanju in poeziji in še o marsičem (kramljanja).

Trst: ZTT = EST, 2018.

Foto: Amadeja Smrekar

Če ima bralec po prebranem željo, da bi avtorja bodisi objel bodisi mu kakšno primazal, pojasnjuje v enem od intervjujev izvrstna češka pisateljica Radka Denemarková, potem ima literatura še svojo moč. Jolka Milič, prevajalka, ena najplodovitejših in najbolj požrtvovalnih medkulturnih posrednic pri nas, ki s prevodi skrbi predvsem za uveljavitev/vidnost slovenskih avtorjev v italijanskem prostoru, sodi med tiste avtorje, ki zajamčeno sprožajo burne bralske odzive. Njena pisava je pač reaktivna, v svoji (pre)drznosti izzivalna, provokativna, politično nekorektna, skratka ne pozna celofana in ne priznava avtoritet, razen avtoritete besedila. V argumentaciji je natančna, a tudi sočna, humorna in nabrita. Za okus sodobnega (beri mladega) bralca, ki se hočeš nočeš ekonomičnosti jezika (denimo tvitarske) uči vse od trenutka, ko mu prerežejo popkovino in ga skorajda sočasno priklopijo na medmrežje, pa lahko tudi mestoma razvlečena, baročno okrancljana, nadpovprečno eruptivna.

Knjiga esejev obsega dvajset kronološko razvrščenih poglavij, napisanih za revijo *Srp* med letoma 2005 in 2012. Besedila so nekakšna krpanka različnih (povezanih) tematik, ki se iz zapisa v zapis utegnejo celo ponoviti ali aktualizirati. Skorajda praviloma so nastala kot odziv na prebrano (v literarnih revijah, časopisih, literarnih prilogah, knjigah, zbornikih, antologijah ...), saj, kot pojasni avtorica, “brez pred-teksta ne znam misliti”. V knjigi bomo zaman iskali tematska poglavja ali sistematičnost – piska uvodnega besedila, Tatjana Pregl Kobe, avtoričin slog posrečeno primerja s pletenjem jopice iz različnih barvnih odtenkov in različnih debelin volne –, a v klepetavo zastavljenih zapisih o najrazličnejšem (psevdo)-literarnem je vendarle mogoče izluščiti nekaj večjih tematskih sklopov: prevodna kritika, prevodna politika in praksa, (med)sistemske primerjave (zlasti z italijanskim prostorom), prevajalske norme, družbena vloga jezika/prevoda, stilistika in slovaropisje ter ne nazadnje založniški (ne)-standardi in bralna kultura ter mediji.

Prevajalska kritika je pri nas še vedno v povojih, kajti gre za kompleksno početje, ki terja vsaj toliko ali še enkrat več dela (in kompetenc), kot ga je v prevod vložil prevajalec, zato pogosto ostajamo pri prevodnokritičkih impresijah, izvzemši fakultetne naloge, ki pa žal ne dosežejo širše zainteresirane javnosti. Tudi Jolka Milič se ne gre kompleksne prevodne kritike; najpogosteje se spotika ob očitne kikse, kot imenuje napačne prevedke, hkrati prevprašuje določene samoumevnosti (okamnele prevodne rešitve), v katere si skorajda nihče (kar avtorica tudi ponazarja s primeri) ne drzne drezati, posredno pa se (morda nevede) vendarle dotika obširnega vprašanja prevodnih norm. Ob soočenju domačih prevajalskih uzanc z italijanskimi ali širše romanskimi se ji namreč (iz)rišejo razlike, ki postanejo podlaga za njen dvom. Močno udari proti domači prevodni normi, tj. čislanju oblike pred vsebino, posebej očitnemu pri prevajanju poezije ... Saj poznamo, le da se dobro sliši in lepo, gladko teče ... A Jolka Milič je jasna in ostra: “Ne more prevajalec dati pesnika na svoje kopito ali na tujo shematično natezalnico in ga popolnoma prekrojiti oziroma do kraja sesuti in nato sestaviti zombija bolj po svoji, beri domači, podobi kot po pesnikovi, samo zato, da lahko upošteva, kot pravite, tradicionalni verz romance.” Priznanje, da sama za tovrstno “metrično” prevajanje preprosto nima posluha, razloži razlog njenega stališča, a tudi kaže, da avtorica igra z odprtimi kartami. V mnogih zapisih se huduje nad površnimi (slabo lektoriranimi ali korigiranimi) izdajami; posebej izpostavlja nedoslednosti pri zapisovanju tujih imen, pri čemer seveda ne prizanaša niti Italijanom ali Francozom, ki si podomačene oziroma “razstrešene” zapise imen

privoščijo že kar praviloma. A napačno zapisovanje imen še ne pomeni, da smo izkoreninili manjvrednostni kompleks, zaradi katerega nam je vse zahodno sveto, in potemtakem tudi tujke, ki jih radi "preferiramo". Jolka Milič slovenskim govorcem in piscem nenehno žuga s prstom, naj ne teptamo (ogrožamo) lastnega jezika, naj ne bomo zafrustrirani, (angleščini/Zahodu) prodani hlapčevski "slovencljni", in nam hkrati s svojo zavidljivo jezikovno prožnostjo v knjigi tudi kaže zgled. Njena jezikovna stališča se tako večkrat nagibajo v smer purizma; prevajalka pač izhaja iz lastne primorske izkušnje jezikovne zatrtosti, ko slovenski jezik ni bil samoumevna danost, temveč zavestna odločitev in celo boj. Tako se rada obregne ob določene besede, ki si jih izposojamo iz sosednjih jezikov (t. i. kontaktna sinonimija). Še posebej alergična je na besedo *mona*, s katero po nemarnem opleta celo veliki Slavoj Žižek, kot nam prevajalka virtuožno razloži. A njeno jezikovno čistunstvo je bolj deklarativne narave. Ker je v izražanju rada sočna, slikovita, se za doseg ekspresivnosti sama ne brani nobenega registra, ki ga premore slovenščina; od arhaizmov, dialektizmov do intelektualizmov, niti kontaktna sinonimija ji ni tuja. Skratka *tutti frutti* ali *nema da nema*. Avtorica pač rada pokaže svoj razkošni besednjak in občutek za špraho! Slogovno tako knjiga štrli nad povprečjem, slovnično pa ni brezhibna, kakor bi si gotovo želela avtorica (poleg očitnega škrata v naslovu prvega poglavja se v njej zvrsti kar nekaj napak).

Raziskovalne vztrajnosti ali, če hočete, trme, in to ne katere koli, temveč kraške (podobno osebna je pri svojem rezoniranju tudi sama avtorica), ji res ne manjka. O poetičnosti/rabi besede *tolmun* se denimo razpiše, kot bi ji šlo za živo glavo; tako poglobljena večstranska slogovno-pomenska razprava o tolmunu, stavim, še ni nastala. In vse izhajajoč iz opažanja, da so slovenski poeti in književni prevajalci na to besedo kratkomalo mahnjeni, čeprav njenega natančnega pomena sploh ne poznajo oziroma si to poetično besedo, ki je hkrati docela strokovna in opisuje točno določen geografski pojav, vsak po svoje slika in zamišlja. Pa naj ptički na veji še tako čivkajo, da je jezik živa stvar, da se z rabo spreminja, da ga oblikujejo govorniki in da pomeni pač niso zacementirani, kot naposled le ugotovi tudi sama avtorica. Njeni iz nedvomno širokega znanja porojeni sumničavost ter odgovornost do izhodiščnega besedila in ciljnega bralca jo torej nenehno vodita k odkrivanju resnice, rušenju mitov, spodnašanju sleherne avtoritete.

Avtorica se lahko s posameznim pojavom ukvarja zavidljivo poglobljeno in nadrobno, a vendar se zdi, da pri tem včasih ne uzre makro slike, tj. vzvodov/vzrokov za nastalo stanje: denimo, da je tudi v literarni sistem vdrla tržna logika in pošteno (čeprav nedopustno) pretresla celotno kulturno

krajino. Zategovanje pasov nujno pomeni več dela za manjše plačilo, torej so pisci (oziroma vsi zadevni akterji) prisiljeni v krajšem času (bolj površno) opraviti več dela. V hitrem tempu, ki smo ga prisiljeni živeti, pa je, kot posredno ugotavlja sama, tudi vse manj prostora za refleksijo. Debata, ki si je večkrat v besedilu zaželi, se sploh ne vzpostavi. (Razen na sodišču, seveda!)

Čeprav Jolka Milič svoje tekste res zastavlja kramljaško, a ne brez (avto)-ironije in satire, tudi pikrosti, nepretenciozno in neambiciozno, nekako iz gole strasti in očitne zavezanosti literaturi, zlasti poeziji (razmišljanja tudi redno prekinja s prevodi najrazličnejših pesnikov in pesnic), je knjiga vendarle pomemben prispevek k zmanjšanju vrzeli na področju misli o književnem prevajanju. Tega zalogaja sta se pri nas, če izvzamem revijo o prevajalstvu DSKP *Hieronymus*, sicer strokovno lotila tudi Boris A. Novak v *Saltu immortale I* in *II* s podnaslovom *Študije o prevajanju poezije* (ZRC SAZU, 2011) ter Štefan Vevar v *Vrvohodski umetnosti prevajanja* (CZ, 2013). Knjiga Jolke Milič z omenjenima morda na prvi pogled ni primerljiva, vendar podrobnejše branje razkrije, da v svojih razmišljanjih, ki izhajajo predvsem iz prakse, vendarle odpira nekatera (naj)bolj pereča prevajalska (jezikovna) in literarnosistemska vprašanja. Poleg že omenjenih so dragoceni njeni primerjalni razmisleki o narečnem pesnjenju, dvojezičnih izdajah, antologijskih izborih, ženski literaturi, kanonizaciji ... Zavzetost in temeljitost, s katero prevajalka piše o književnosti in nje prevajanju, sta občudovanja vredni. Prav tako njena neposrednost in upornišтво, ki pričata o prevajalkini samoniklosti. Zgled torej, kako se gradita kulturni in simbolni kapital – in to ne le osebni!